

ภาพแทนสยามในนวนิยายฝรั่งเศส
เรื่อง *Le Ministre des moussons*
Representation of Siam in the French Novel:
Le Ministre des moussons

ทิพย์ลดา อินท่า¹

Thiplada Intham¹

¹สาขาวิชาภาษาตะวันตก วิชาเอกภาษาฝรั่งเศส

¹Department of Western Languages, French Major

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

¹E-mail : thipin@kku.ac.th

Received: April 30, 2026 Revised: June 15, 2026 Accepted: June 18, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพแทนของสยามในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง *Le Ministre des moussons* (ค.ศ. 1998) ของแคลร์ คีฟ-ฟอกซ์ ที่ตีพิมพ์ด้วยภาษาฝรั่งเศส นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอภาพสยามในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 อย่างเด่นชัด ซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญที่สยามและฝรั่งเศสสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต แนวคิดการวิจัยคืออุปหาคตินิยมเพื่อสะท้อนให้เห็นภาพแทนของสยาม ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทางวรรณกรรม และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนา ผลการวิจัยพบว่าภาพแทนของสยามปรากฏในประเด็นหลัก ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพและภูมิศาสตร์ ความเชื่อและศาสนา และค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณี กลวิธีการนำเสนอพบว่านวนิยายนำเสนอภาพของสยามผ่านบทบรรยายและบทสนทนาของตัวละครเป็นสำคัญ โดยเฉพาะผ่านตัวละครชาวตะวันตก งานวิจัยเรื่องนี้ก่อให้เกิดการบูรณาการระหว่างวรรณคดีวิจารณ์และประวัติศาสตร์

คำสำคัญ: ภาพแทน; สยาม; นวนิยายอิงประวัติศาสตร์; ความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศส

Abstract

This research article aims to study the representation of Siam in the historical novel *Le Ministre des moussons* (1998) by Claire Keefe-Fox, published in French. The novel vividly portrays Siam during the late 17th century, a pivotal period when Siam and France established diplomatic relations. Utilizing the concept of Orientalism to reflect the representation of Siam, this study employs a qualitative literary research methodology and presents the findings through descriptive analysis. The results reveal that the representation of Siam appears in three major aspects: physical and geographical characteristics, beliefs and religion, and cultural values and traditions. Regarding narrative strategies, the study finds that the novel primarily presents the image of Siam through narration and character dialogues, particularly through the perspectives of Western characters. This study exemplifies the integration of literary criticism and history.

Keywords: Representation; Siam; French Novel; Franco-Siamese Relations

1. บทนำ

สยามปรากฏอยู่ในหลักฐานบันทึกการเดินทางของชาวตะวันตกตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 14 เป็นต้นมา และปรากฏอยู่ในบันทึกการเดินทางของชาวฝรั่งเศสที่เดินทางมายังสยามปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 ซึ่งตรงกับสมัยของสมเด็จพระนารายณ์และพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ช่วงเวลานี้ทั้งสองราชอาณาจักรได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยราชสำนักฝรั่งเศสได้ส่งคณะราชทูตมายังสยามถึงสองครั้ง ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1685 นำโดยเชอวาลิเยร์ เดอ ชอแมงต์ (Chevalier de Chaumont) และครั้งที่สองในปี ค.ศ. 1687 นำโดยซีมง เดอ ลา ลูแบร์ (Simon de La Loubère) ทั้งนี้ในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1680 การดำเนินกิจกรรมทางการทูตและการเผยแผ่ศาสนาครั้งสำคัญระหว่างฝรั่งเศสกับสยาม ทำให้ผู้คนหันมาสนใจดินแดนแห่งนี้อย่างมาก จนมีการตีพิมพ์เรื่องราวเกี่ยวกับสยามออกมามากมาย ซึ่งให้ข้อมูลอย่างละเอียดเกี่ยวกับประเทศและผู้คนในสมัยนั้น (Requemora, 2002, p. 255) โดยคณะทูตที่ได้รับการสนับสนุนจากพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ให้เดินทางมายังสยาม มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นบันทึกเรื่องราวการเดินทางเกี่ยวกับสยาม

บันทึกการเดินทางเหล่านี้มีความโดดเด่นทั้งในด้านปริมาณและในด้านคุณภาพ (Martino, 1906, p. 101) นอกจากนี้การดำเนินนโยบายพาณิชย์นิยมของโคลแบร์ (Colbert) เสนาบดีของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ส่งผลให้เกิดการสถาปนาสถานีการค้าขึ้นเป็นจำนวนมาก อันนำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนทางการค้ากับนานาประเทศในดินแดนอันห่างไกล ทั้งนี้ได้มีการตั้งสถานีการค้าที่จีนในปี ค.ศ. 1660 ที่อินเดียในปี ค.ศ. 1664 และในดินแดนตะวันออกกลาง ในปี ค.ศ. 1670 ควบคู่ไปกับการที่ฝรั่งเศสได้พัฒนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับดินแดนต่างๆ ที่อยู่ห่างไกล ดังปรากฏกรณีของบาทหลวงเดอ ชัวซี (l'abbé de Choisy) ซึ่งเดินทางมายังสยาม และได้เขียนบันทึกการเดินทาง เรื่อง *Journal du voyage de Siam* (1686) (Moura, 1992, p. 52-53) ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าบันทึกการเดินทางของชาวฝรั่งเศส ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญ ในการศึกษาภาพแทนของสยาม บันทึกการเดินทางเหล่านี้จึงได้รับความสนใจจากนักวิชาการ ในการนำมาศึกษาวิเคราะห์อย่างกว้างขวาง เช่น งานของพันธิจิต ดวงจันทร์ (2559) ที่ศึกษา ภาพของสยามจากงานเขียนของ นิโกลาส์ แชรแวส (Nicolas Gervaise)

ในบรรดางานวรรณกรรมประเภทต่างๆ นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เป็นงานเขียน ประเภทหนึ่งที่มีความนิยมอย่างต่อเนื่องในกลุ่มผู้อ่าน ในส่วนของนวนิยาย อิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ไทยนั้น นอกเหนือจากนักเขียนชาวไทยที่ ประพันธ์ผลงานในลักษณะดังกล่าวแล้ว ยังปรากฏว่ามีชาวต่างชาติที่ได้ประพันธ์นวนิยายอิง ประวัติศาสตร์ไทยขึ้นเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ผลงานประเภทดังกล่าวยังคงมีจำนวนน้อย เนื่องจากนักเขียนชาวต่างชาติมีข้อจำกัดด้านการใช้ภาษาและการเข้าถึงเอกสาร ทั้งนี้จาก นวนิยายเรื่อง *Le Ministre des moussons* ของแคลร์ คีฟ-ฟอกซ์ (Claire Keefe-Fox) แล้ว ยังมีนวนิยายภาษาฝรั่งเศสอีกเล่มหนึ่งที่เกี่ยวกับเรื่องราวของสยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ได้แก่เรื่อง *Pour la plus grande gloire de Dieu* ของมอร์แกน สपोर्टเตส (Morgan Sportès) (ปริติ พิศภูมิวิถิ, 2556, หน้า 196)

สำหรับนวนิยายเรื่อง *Le Ministre des moussons* ของแคลร์ คีฟ-ฟอกซ์ ซึ่งเป็นนักเขียน เชื้อสายฝรั่งเศส-อเมริกัน ผู้แต่งได้กำหนดกรอบเวลาในการดำเนินเรื่องไว้ในช่วงปลาย คริสต์ศตวรรษที่ 17 ทั้งนี้ ผู้แต่งได้ระบุไว้ในบทนำของนวนิยายว่า ได้อาศัยบันทึกการเดินทางของ ชาวฝรั่งเศสที่เดินทางมายังสยามในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นแหล่งข้อมูลอ้างอิงสำคัญในการประพันธ์ นวนิยายเรื่องนี้ โดยบันทึกการเดินทางที่ผู้แต่งได้นำมาใช้เป็นข้อมูลอ้างอิง ได้แก่ บันทึก การเดินทางของเคานต์ฟอร์บิง (Le comte de Forbin) และบันทึกการเดินทางของ

บาทหลวงเดอ ชัวซี (l'abbé de Choisy) (Claire Keefe-Fox, 1998, p. 9) นวนิยายเรื่องนี้เป็นผลงานการประพันธ์เล่มแรกของแคลร์ คีฟ-ฟอกซ์ ตีพิมพ์ครั้งแรกเป็นภาษาฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1998 โดยสำนักพิมพ์ Plon ต่อมาได้รับการแปลเป็นภาษาไทยในชื่อ *พอลคอนแห่งอยุธยา* โดยกล้วยไม้ แก้วสนธิ ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2546 โดยสำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์ นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอชีวประวัติของคอนสแตนติน พอลคอน หรือเจ้าพระยาวิไชยเณร ขุนนางเชื้อสายกรีกผู้มีบทบาทสำคัญในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อันเป็นยุคสมัยแห่งการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างสยามกับนานาอารยประเทศ โดยพอลคอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสถาปนาและดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสยามและฝรั่งเศส แม้ว่านวนิยายจะมุ่งเน้นการนำเสนอชีวประวัติของตัวละครหลักอย่างพอลคอน หากแต่การที่ผู้แต่งได้กำหนดให้สยามเป็นฉากหลักสำคัญในการดำเนินเรื่องตลอดทั้งนวนิยายนั้น ทำให้ตัวบทวรรณกรรมเรื่องนี้ปรากฏภาพของสยามในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 อย่างเด่นชัดและหลากหลายประเด็น นวนิยายเรื่องนี้ยังเน้นการสร้างภาพแทนสยามผ่านมุมมองตัวละครชาวตะวันตกอย่างพอลคอนและตัวละครตะวันตกที่ใกล้ชิดกับพอลคอน รวมทั้งยังมีการอ้างอิงข้อมูลปฐมภูมิที่หลากหลาย ซึ่งทำให้เห็นมิติบุรพคตินิยมอย่างเด่นชัด นวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นตัวบทวรรณกรรมที่มีคุณค่ายิ่งในการศึกษาภาพแทนของสยาม สำหรับแนวคิดเรื่องภาพแทน สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2551) ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับคำว่า “ภาพแทน” ไว้ว่า คำดังกล่าวในภาษาไทยนั้นสื่อความหมายถึงผลผลิตหรือวัตถุสำเร็จเท่านั้น แต่คำว่า “representation” ในภาษาอังกฤษนั้นยังรวมถึงกระบวนการนำเสนอภาพดังกล่าวด้วย ดังนั้นจึงอาจแปล “representation” ได้ว่า “การนำเสนอภาพแทน” (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2551, หน้า 3) สำหรับแนวคิดบุรพคตินิยม นพพร ประชากุล (2552) ได้อธิบายแนวคิดบุรพคตินิยมของเอ็ดเวิร์ด ซาอิด ไว้ว่า งานศึกษาเรื่อง *Orientalism* (1978) ได้วิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับตะวันออกใน 2 มิติ ได้แก่ ส่วนที่เป็น “ตะวันออกศึกษา” อันหมายถึงองค์ความรู้ที่ว่าด้วยดินแดนตะวันออก และมิติที่สองคือ “ตะวันออกนิยม” อันหมายถึงความสนใจที่โลกตะวันตกมีต่อดินแดนตะวันออก (นพพร ประชากุล, 2552, หน้า 213) ดังนั้น การศึกษาภาพแทนของสยามในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง *Le Ministre des moussons* จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ภาพแทนของสยามในนวนิยายเรื่องนี้ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงฉากหลังทางประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือทางวาทกรรมที่ประกอบสร้างความหมายเกี่ยวกับสยามผ่านสายตาของชาวตะวันตก ซึ่งสะท้อนถึงอำนาจในการนิยามความเป็นตะวันออกตามแนวคิดบุรพคตินิยม (Orientalism) ของ Edward Said เพื่อนำไปสู่

การวิเคราะห์เชิงลึกในลำดับถัดไป งานวิจัยเรื่องนี้จึงมีส่วนเติมเต็มความความรู้เดิมและสร้างองค์ความรู้ใหม่จากการเป็นตัวอย่างของการบูรณาการระหว่างวรรณคดีวิจารณ์ (Literary Criticism) และประวัติศาสตร์

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาพแทนของสยามและกลวิธีการนำเสนอภาพแทนผ่านมุมมองของชาวตะวันตกในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ภาษาฝรั่งเศสเรื่อง *Le Ministre des moussons* ของแคลร์ คีฟ-ฟอกซ์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) เป็นวิธีหลัก ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้:

3.1 การคัดเลือกข้อมูล ศึกษาและคัดเลือกข้อความจากนวนิยายเรื่อง *Le Ministre des moussons* ฉบับภาษาฝรั่งเศส (1998) ของแคลร์ คีฟ-ฟอกซ์ โดยเน้นบทบรรยายและบทสนทนาที่ปรากฏภาพแทนของสยาม

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้การอ่านแบบพิณี (Close Reading) และวิเคราะห์เนื้อหาผ่านกรอบแนวคิดบูรพคดีนิยม เพื่อจำแนกภาพแทนและทัศนคติที่แฝงอยู่

3.3 การนำเสนอข้อมูล นำเสนอตัวบทต้นฉบับภาษาฝรั่งเศสควบคู่กับฉบับแปลภาษาไทย (2546) เพื่อความชัดเจนในการสื่อสาร และใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์

4. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิเคราะห์ภาพแทนของสยามในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง *Le Ministre des moussons* แต่งโดยแคลร์ คีฟ-ฟอกซ์ หรือในฉบับแปลภาษาไทยชื่อ *พลคอนแห่งอยุธยา* แปลโดยกล้วยไม้ แก้วสนธิ ซึ่งผู้แต่งได้ใช้สยามเป็นฉากหลักในการดำเนินเรื่อง ผู้วิจัยพบว่านวนิยายได้สร้างภาพแทนของสยามช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 ตรงกับสมัยอยุธยาในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ภาพแทนของสยามปรากฏอย่างชัดเจนผ่านบทบรรยายและบทสนทนาของตัวละครเป็นสำคัญ โดยเฉพาะผ่านตัวละครชาวตะวันตก ทั้งที่เป็นตัวละครที่มีอยู่จริงตามประวัติศาสตร์และตัวละครสมมติ ซึ่งสะท้อนแนวคิดบูรพคดีนิยมของเอดเวิร์ด ซาอิด (ค.ศ.1978) Nicolas Dew กล่าวถึงแนวคิดการศึกษาเกี่ยวกับตะวันออกว่า การแปลหนังสืออาหรับราตรี (Arabian Nights) ของ

องตวง กัลลองค์ (Antoine Galland) ถือได้ว่าเป็นผลงานที่ทรงอิทธิพลมากที่สุดในบรรดาผลงานทั้งหมดจากการศึกษาตะวันออกในยุคสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 (Dew, 2009, p. 6)

จากการศึกษาและวิเคราะห์นวนิยายเรื่อง *Le Ministre des moussons* ผู้วิจัยได้จำแนกภาพแทนของสยามออกเป็นประเด็นหลักๆ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพและภูมิศาสตร์ ความเชื่อและศาสนา และค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณี

4.1. ลักษณะทางกายภาพและภูมิศาสตร์

ผู้แต่งได้นำเสนอภาพแทนของสยามโดยเริ่มจากการลักษณะทางกายภาพและภูมิศาสตร์ ผ่านทางบทบรรยายและบทสนทนาของตัวละครชาวตะวันตก ดังปรากฏในตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

...ce qui pour lui était si nouveau, la ville où il avait résolu de s'installer. Partout, son regard était attiré par des fruits qu'il ne connaissait pas, par le fronton d'un temple tout étincelant d'éclats de verre coloré et de statues dorées (Claire Keefe-Fox, 1998, p. 50) *ทุกสิ่งล้วนดูแปลกใหม่ มีสิ่งสะดุดตาทั่วทุกหนแห่ง ผลไม้ที่คอนสแตนตินไม่รู้จัก หน้าบันของโบสถ์เป็นประกายระยิบด้วยกระจกสีและรูปปั้นสีทอง* (กล้วยไม้ แก้วสนธิ, 2546, หน้า 60)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้แต่งได้นำเสนอความสนใจของตัวละครฟอลคอนที่มีต่อสิ่งแปลกใหม่ในสยาม ซึ่งเป็นสิ่งที่ตัวละครไม่เคยพบเห็นมาก่อน คือ ผลไม้และหน้าบันของโบสถ์ที่ประดับด้วยกระจกสีและรูปปั้นสีทอง การมองสยามผ่าน “ผลไม้ที่ไม่รู้จัก” หรือ “หน้าบันของโบสถ์” คือกลวิธีการสร้าง “ความเป็นอื่น” (Othering) ที่ทำให้สยามดูเหมือนดินแดนในเทพนิยาย สื่อถึงมุมมองของตัวละครชาวตะวันตกที่มีต่อดินแดนตะวันออก อันมีลักษณะของความแปลกถิ่น (Exotic) ตามพจนานุกรมภาษาฝรั่งเศส *Le Petit Robert* ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า Exotisme ไว้ว่า “Caractère de ce qui exotique.” (ลักษณะของความแปลกถิ่น) และ “Goût des choses exotiques, des mœurs, coutumes et formes artistiques des peuples lointains.” (รสนิยมในความแปลกถิ่น ด้านจารีตประเพณีและรูปแบบทางศิลปะของกลุ่มชนในดินแดนห่างไกล) (Robert, 2011, p. 979) นิยามดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงกรอบมโนทัศน์ของชาวตะวันตกในการรับรู้และตีความดินแดนตะวันออกในฐานะดินแดนอันแปลกถิ่นและห่างไกล ซึ่งสอดคล้องกับภาพแทนของสยามที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้

ตัวอย่างที่ 2

La ville rappelait Venise, car elle était en fait une île dans le croisement de plusieurs rivières et quadrillée de canaux, les khlongs, qu’envahissaient les jacinthes d’eau et les joncs. Toute la circulation se faisait par barque, et ce qui frappait Constantin, comme dans la cité des Doges, était la presque silence de la capitale de Siam. (Claire Keefe-Fox, 1998, p. 106) เมืองนี้ชวนให้เขาคิดถึงเวนิส เพราะเป็นเกาะตั้งอยู่กลางลำน้ำและคลองซึ่งตัดกันไปมา ในคลองเต็มไปด้วยผักตบชวาและกก การเดินทางต้องอาศัยเรือโดยตลอด คอนสแตนตินสังเกตเห็นว่าราชธานีสยามสงบเงียบเช่นเดียวกับเวนิส (กล้วยไม้ แก้วสนธิ, 2546, หน้า 126)

จากตัวบทข้างต้น จะเห็นได้ว่าเมื่อตัวละครฟอลคอนได้มาถึงสยาม ผู้แต่งได้นำเสนอลักษณะทางกายภาพและภูมิศาสตร์ของเมืองหลวงดินแดนแห่งนี้อย่างละเอียดผ่านสายตาของฟอลคอน อันได้แก่ ลักษณะที่ตั้งของเมืองซึ่งมีลักษณะเป็นเกาะ มีแม่น้ำลำคลองไหลผ่านมากมาย และอาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก การนำเสนอในลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับที่ Derick Garnier กล่าวถึงการเดินทางของบาทหลวงเดอ ชัวซี มายังสยามในช่วงเดือนตุลาคม อันเป็นฤดูน้ำหลาก โดยบาทหลวงเดอ ชัวซี ได้แสดงความตื่นตาตื่นใจกับภูมิทัศน์ที่ได้พบเห็น (Garnier, 2004, p. 29) ผู้แต่งได้นำเสนอการเปรียบเทียบระหว่างอยุธยากับเวนิส อันเป็นนครทำสำคัญของทวีปยุโรปผ่านมุมมองของตัวละครฟอลคอนซึ่งเป็นชาวตะวันตกและมีความคุ้นเคยกับดินแดนดังกล่าว การเปรียบเทียบอยุธยากับเวนิส เป็นการ “ทำให้เป็นบ้าน” (Domestication) กล่าวคือการใช้กรอบอ้างอิงที่ชาวตะวันตกคุ้นเคยมาอธิบายสิ่งที่ไม่คุ้นเคย เพื่อให้ผู้อ่านภาษาฝรั่งเศสเห็นภาพ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นการบดบังอัตลักษณ์ที่แท้จริงของสถาปัตยกรรมไทยโดยนำไปผูกติดกับมาตรฐานยุโรป

ตัวอย่างที่ 3

Le panorama était somptueux. Les îlots cernés d’argent où s’accrochaient les arbres immenses et des lianes, les fonds dont la couleur allait du turquoise pur. (Claire Keefe-Fox, 1998, p. 50) ทิวทัศน์นั้นงดงามตระการตา เกาะเล็กเกาะน้อยล้อมรอบด้วยเส้นสีเงินปกคลุมด้วยต้นไม้ยักษ์และเถาวัลย์ ท้องทะเลไล่เรียงลำดับสีตั้งแต่เทอร์คอยส์ (สีฟ้าอมเขียว) สิบริสุทธิ์ (กล้วยไม้ แก้วสนธิ, 2546, หน้า 61)

ในบทบรรยายข้างต้น ซึ่งผู้แต่งได้นำเสนอลักษณะทางกายภาพและภูมิทัศน์ของสยามผ่านมุมมองของตัวละครฟอลคอนนั้น ผู้แต่งได้เลือกใช้คำคุณศัพท์ (Adjective)

ภาษาฝรั่งเศสว่า “somptrueux” เพื่อใช้บรรยายถึงภูมิทัศน์ของเมือง โดยพจนานุกรมภาษาฝรั่งเศส *Le Petit Robert* (2011) ได้ให้นิยามความหมายของคำคุณศัพท์ดังกล่าวไว้ว่า “Qui est d’une beauté coûteuse, d’une luxe visible extrême.” (ซึ่งมีความงามอันประเมินค่าไม่ได้ ซึ่งมีความหรูหราอลังการอย่างเห็นได้ชัด) (Robert, 2011, p. 2396)

ผู้แต่งยังได้นำเสนอลักษณะทางกายภาพและภูมิทัศน์ของสยามที่สื่อถึงขนาดและปริมาณ ผ่านมุมมองของตัวละครชาวตะวันตก ดังปรากฏในตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 4

« Je ne croyais pas la ville si grande », dit Constantin, se parlant à lui-même, mais le rameur répliqua vivement. « C’est une très grande ville avec des milliers d’habitants rien que dans le palais. Il y a plus de cinq cents pagodes, et je ne parle pas des pagodes des étrangers. » (Claire Keefe-Fox, 1998, p. 106).
 “ไม่เคยรู้มาก่อนว่าเมืองใหญ่โตเพียงนี้” คอนสแตนตินรำพึงกับตัวเอง แต่นายเรือรีบตอบเมืองนี้ใหญ่มากขอรับ แคในพระบรมมหาราชวังก็มีคนอยู่หลายพันคน มีเจดีย์กว่าห้าร้อยองค์ไม่นับเจดีย์ของต่างชาติ (กล้วยไม้ แก้วสนธิ, 2546, หน้า 126)

จากตัวบทข้างต้น ผู้แต่งได้นำเสนอความประหลาดใจและความตื่นตะลึงของตัวละครฟอลคอนต่อขนาดและความยิ่งใหญ่ของเมืองหลวงของสยามที่ได้พบเห็นเป็นครั้งแรกผ่านบทสนทนาระหว่างตัวละครกับนายเรือชาวสยาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอยุธยาในสายตาของชาวตะวันตกนั้นมีความยิ่งใหญ่เกินกว่าที่คาดการณ์ไว้ ทั้งในแง่ของจำนวนประชากรและสิ่งก่อสร้างทางศาสนา อันสะท้อนให้เห็นถึงภาพแทนของดินแดนตะวันออกในฐานะดินแดนอันยิ่งใหญ่และน่าอัศจรรย์ในสายตาของผู้มาเยือนจากซีกโลกตะวันตก จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าผู้แต่งเลือกใช้กลวิธีการทางภาษาในการเลือกสรรคำที่บ่งบอกถึงขนาดและปริมาณ อาทิ การเลือกใช้คำคุณศัพท์ “grand(e)” ซึ่งมีความหมายว่า “ใหญ่โต” โดยผู้แต่งนำคำดังกล่าวมาใช้เพื่ออธิบายขนาดของเมืองถึงสองครั้ง ตลอดจนการระบุจำนวน ได้แก่ “cinq cents” ซึ่งหมายถึงห้าร้อย และ “milliers” ซึ่งหมายถึง “หลายพัน” ทั้งนี้การระบุจำนวนในลักษณะดังกล่าวเป็นการพรรณนาแบบอติพจน์ (Hyperbole) กล่าวคือเป็นการพรรณนาแบบเกินจริง เพื่อสร้างภาพพจน์และเน้นย้ำความยิ่งใหญ่ของเมือง นอกจากนี้ผู้แต่งยังนำเสนอลักษณะทางสถาปัตยกรรมของบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวสยามในสมัยอยุธยา ดังปรากฏในตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 5

La maison ne se voyait pas de la rue. Il fallait passer un portail de bois qui fermait une haute palissade de bambous, puis pénétrer dans le jardin avant d'apercevoir cette bâtisse traditionnelle sur le pilotis, coiffée de chaume et entourée d'une galerie. Le bois en était d'un rouge si profond qu'il paraissait peint ou laqué, mais George lui expliqua que c'était là sa couleur naturelle et que, ici, on l'appelait tout simplement « bois rouge ». (Claire Keefe-Fox, 1998, p. 51) เมื่อมองจากถนนจะไม่เห็นบ้านหนึ่งนี้ ต้องผ่านประตูไม้ และรั้วไม้ไผ่สูงเข้าไปในสวนก่อนจึงจะเห็นเรือนไม้ใต้ถุนสูงแบบโบราณ หลังคามุงจาก มีชานเรือนล้อมรอบ เนื้อไม้เป็นสีแดงเข้มราวกับลงรักหรือทาสี แต่จอร์จชี้แจงว่าเป็นสีธรรมชาติ ที่นี้เรียกกันว่า 'ไม้แดง' (กล้วยไม้ แก้วสนธิ, 2546, หน้า 61)

จากตัวบทข้างต้น จะเห็นได้ว่าภาพของสถาปัตยกรรมของบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวสยามในสมัยอยุธยาถูกนำเสนออย่างละเอียด ได้แก่ รั้วไม้ไผ่สูง หลังคามุงจาก และชานเรือนที่ล้อมรอบตัวอาคาร ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมของสยามที่มีความแตกต่างอย่างชัดเจนจากสถาปัตยกรรมในโลกตะวันตก ทั้งนี้ประเด็นที่น่าสนใจด้านกลวิธีการนำเสนอคือผู้แต่งได้กำหนดบทบาทให้ตัวละครชาวอังกฤษจอร์จ ไวต์ (George White) ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดและอธิบายรายละเอียดดังกล่าวให้กับตัวละครฟอลคอน

ตัวอย่างที่ 6

Thomas, qui y avait plusieurs fois été admis, lui avait décrit les appartements royaux avec admiration : « Figure-toi un groupe de maisons à un étage construites en pyramide pour ainsi dire, faites de briques blanches et de bois laqué rouge, avec de toits superposés rouges et verts, la partie la plus haute étant la chambre du roi, le tout au milieu d'une pelouse presque anglaise, tant elle est belle et bien entretenue. » (Claire Keefe-Fox, 1998, p. 139). อีเวตส์ซึ่งเคยได้รับอนุญาตให้เข้ามาหลายครั้งเคยบรรยายถึงห้องประทับต่างๆด้วยความนิยมชมชื่นลงนิกภาพบ้านสองชั้นรูปพีระมิด สร้างจากอิฐสีขาวและไม้ลงรักแดง หลังคาหลายชั้นสีเขียวสลับแดง ส่วนสูงที่สุดคือห้องพระบรรทมของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชวังตั้งอยู่กลางสนามหญ้าที่บำรุงรักษาอย่างดีราวสนามหญ้างอังกฤษ (กล้วยไม้ แก้วสนธิ, 2546, หน้า 166)

จากตัวบทข้างต้น ผู้แต่งได้นำเสนอภาพพระบรมหาราชวังในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ผ่านทางทัศนะและมุมมองของตัวละครชาวอังกฤษทอมัส อีแวนส์ (Thomas Ivatts) ผู้ซึ่งเนื้อเรื่องนำเสนอว่าเป็นผู้เคยเห็นพระบรมหาราชวังนี้ด้วยตนเองหลายครั้ง นอกจากนี้บทบรรยายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความชื่นชมและความประทับใจของตัวละครที่มีต่อลักษณะทางสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ของพระบรมหาราชวัง ประเด็นที่น่าสนใจคือการที่ตัวละครตะวันตกเปรียบเทียบสนามหญ้าภายในพระราชวังกับสนามหญ้าในประเทศอังกฤษ โดยระบุว่ามีความงดงามและได้รับการบำรุงรักษาอย่างดีไม่แพ้กัน ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงมุมมองของชาวตะวันตกที่นำมาเป็นบรรทัดฐานในการประเมินสิ่งที่พบเห็นในดินแดนตะวันออก

จากตัวอย่างที่ 5 และตัวอย่างที่ 6 จะเห็นได้ว่าตัวละครชาวตะวันตกจอร์จ ไวต์ และ ทอมัส อีแวนส์ เป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูล ซึ่งการที่ “คนตะวันตกเป็นผู้บรรยายให้คนตะวันตกฟัง” (บรรยายให้ฟอลคอน) สะท้อนถึงการถือครองความรู้ (Monopoly of Knowledge) ซึ่งชาวสยามเจ้าของพื้นที่จะไม่มีบทบาทในการนิยามตนเองเลยในตัวบทเหล่านี้ และการที่ “คนขาว” เป็นผู้อธิบายวัฒนธรรมสยามให้ “คนขาวด้วยกัน” (ฟอลคอน) ฟังนั้น สะท้อนถึงอำนาจในการนิยาม (Power of Definition)

นอกจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ ภูมิทัศน์ที่นำเสนอในบทบรรยายแล้ว ผู้แต่งยังได้นำเสนอสภาพภูมิอากาศของสยามผ่านทางทัศนะและมุมมองของชาวตะวันตก ดังปรากฏในบทสนทนาของตัวละครแมรี ไวต์ (Mary White) ชาวอังกฤษผู้ติดตามสามีมายังดินแดนสยามดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 7

« On ne peut attendre l'été avec l'impatience quand il ne s'en va jamais... Tous les jours ici sont semblables aux précédents, insupportables de chaleur avec ce soleil éternel. (...) En Angleterre, chaque saison amène ses joies » (Claire Keefe-Fox, 1998, p. 68) เราไม่มีการตั้งตารอคอยฤดูร้อน ในเมื่ออากาศร้อนอยู่ตลอดเวลา... ที่นี้อากาศเหมือนกันทุกวัน ร้อนเหลือทน มีแต่แดดตลอดเวลา (..) ในอังกฤษแต่ละฤดูนำความเบิกบานมาให้ (กล้วยไม้ แก้วสนธิ, 2546, หน้า 83)

จากตัวบทข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้แต่งได้นำเสนอสภาพภูมิอากาศของสยามผ่านบทสนทนาของตัวละครชาวตะวันตก อันได้แก่แมรี จอร์จ และฟอลคอน นอกจากนี้ผู้แต่งยังใช้กลวิธีการเปรียบเทียบสภาพภูมิอากาศของสยามกับสภาพภูมิอากาศของอังกฤษ

ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของชาวตะวันตกที่มีต่อสภาพแวดล้อมของดินแดนตะวันออกได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ในสายตาชาวตะวันตก ภูมิอากาศเขตร้อนมักถูกผูกโยงกับความยากลำบากหรือความด้อยกว่าทางสภาพแวดล้อมเมื่อเทียบกับอังกฤษที่มีสี่ฤดู ซึ่งเป็นวาทกรรมที่พบบ่อยในงานเขียนแนวนักล่าอาณานิคม

4.2. ความเชื่อและศาสนา

นอกเหนือจากลักษณะทางกายภาพและภูมิศาสตร์ของสยามที่ปรากฏในนวนิยายแล้ว ผู้แต่งยังได้นำเสนอภาพแทนของสยามผ่านประเด็นอื่นๆ เช่น ความเชื่อและศาสนา จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อ พิธีกรรม และธรรมเนียมปฏิบัติทางพุทธศาสนาได้รับการถ่ายทอดผ่านบทบรรยายและบทสนทนาของตัวละคร ดังปรากฏในตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 8

Dans un angle du jardin se trouvait une maison en miniature qui ressemblait un peu aux pagodes qu'ils avaient longées en ville. « C'est le temple des esprits de la maison, les « phi ». Ils demeurent ici et veillent sur tous les habitants, mais il faut les honorer tous les jours avec un peu de nourriture, et quelques fleurs. » (Claire Keefe-Fox, 1998, p. 51) มุมหนึ่งของสวนมีเรือนขนาดเล็กกระจิริด หน้าตาละม้ายเจดีย์ที่เขาเดินผ่านมา นี่เป็นที่อยู่ของจิตวิญญาณที่เรียกกันว่า ‘เจ้าที่’ มีหน้าที่คุ้มครองคนในบ้าน เราต้องนำอาหารมาเซ่นและหาดอกไม้มาบูชาทุกวัน (กล้วยไม้ แก้วสนธิ, 2546, หน้า 61)

จากตัวบทข้างต้น ผู้แต่งได้นำเสนอความเชื่อของชาวสยามเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ในบริเวณบ้านผ่านบทสนทนาของระหว่างตัวละครชาวตะวันตก ฟอลคอน และจอร์จ ไวต์ ซึ่งตัวละครชาวอังกฤษจอร์จ ไวต์ ทำหน้าที่อธิบายความเชื่อดังกล่าวแก่ฟอลคอน ทั้งนี้บทบรรยายในเนื้อเรื่องที่ว่า “ศาลพระภูมิ” ที่ชาวตะวันตกมองว่าเป็น “pagodes” (เจดีย์) ขนาดเล็ก การใช้คำว่า “pagodes” มาเรียก “ศาลพระภูมิ” คือการพยายามจัดระเบียบความเชื่อตะวันออกให้เข้ากับคำศัพท์ที่พวกเขามี (Categorization) ซึ่งสะท้อนการสร้างภาพแทนผ่านความคุ้นเคยของตัวเอง

ตัวอย่างที่ 9

... des moines vêtus de la robe de mousseline brune, les talapouins.
« Ils sortent le matin pour mendier leur nourriture de la journée. Tu remarqueras que les femmes leur remettent leur offrande sans les toucher, c'est interdit. Tous les Siamois doivent passer un certain temps dans une talapouinerie, même le roi. Figure-toi la même chose en Angleterre...
(Claire Keefe-Fox, 1998, p. 50) พระภิกษุห่มจีวรสีน้ำตาล “พระเหล่านี้ออกมาแต่เช้าเพื่อขออาหารประจำวัน นายจะเห็นว่าพวกผู้หญิงถวายของโดยไม่ถูกเนื้อต้องตัวท่านเพราะมีข้อห้ามไว้ ชายชาวสยามทุกคนรวมทั้งพระมหากษัตริย์ต้องเข้าไปอยู่ในวัดช่วงเวลาหนึ่ง ลองนึกดูสิว่าถ้าเราทำอย่างนี้ที่อังกฤษบ้างจะเป็นอย่างไร... (กล้วยไม้ แก้วสนธิ, 2546, หน้า 61)

จากตัวบทข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้แต่งได้กำหนดให้ตัวละครชาวอังกฤษ จอร์จ ไวต์ เป็นผู้อธิบายและถ่ายทอดธรรมเนียมปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาให้แก่ตัวละครพอลคอน ได้แก่ การแต่งกายของพระภิกษุสงฆ์และการออกบิณฑบาตในยามเช้า ข้อวัตรปฏิบัติที่ห้ามมิให้สตรีสัมผัสร่างกายของพระภิกษุขณะถวายทาน และธรรมเนียมการอุปสมบทที่ชายชาวสยามทุกคนพึงปฏิบัติรวมถึงพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีความแตกต่างจากคริสต์ศาสนาในโลกตะวันตก ตอนท้ายของตัวอย่างพบบทสนทนาของตัวละครชาวอังกฤษ จอร์จ ไวต์ ที่ว่า “ลองนึกดูสิว่าถ้าเราทำอย่างนี้ที่อังกฤษบ้างจะเป็นอย่างไร” การปรากฏบทสนทนาดังกล่าวนี้น่าจะสำคัญมากต่อทฤษฎีบุรพคตินิยม (Orientalism) เพราะเป็นการสะท้อนว่าชาวตะวันตกมองธรรมเนียมการบวชของชาวสยามว่าเป็นเรื่อง “ประหลาด” หรือ “น่าทึ่ง” (Strange/ Remarkable) เมื่อเทียบกับบรรทัดฐานของตนเอง ตัวบทที่ปรากฏลักษณะนี้ยังเป็นการสร้างระยะห่างทางวัฒนธรรม (Culture Distancing)

ตัวอย่างที่ 10

Agenouillé devant la grande statue dorée de Gautama, ses jambes repliées sous lui, ainsi qu'il l'avait vu faire, il disposa ses offrandes à côté des autres, petite pile d'oranges, gâteaux faits de farine de haricots et bâtons d'encens. (Claire Keefe-Fox, 1998, p. 302) เขานั่งคุกเข่าหน้าพระพุทธรูปสีทององค์มีหิมา วางเครื่องบูชาของเขาข้างๆเครื่องบูชาของคนอื่นๆ มีส้มสุกลูกไม้ ขนมทำจากแป้งถั่วและธูป (กล้วยไม้ แก้วสนธิ, 2546, หน้า 355)

จากตัวบทข้างต้น ผู้แต่งได้นำเสนอเหตุการณ์ที่ตัวละครฟอลคอนเข้าไปสักการบูชาพระพุทธรูปในวัดพนัญเชิง โดยบทบรรยายได้ถ่ายทอดการสักการบูชาพระพุทธรูปไว้อย่างละเอียด ทั้งในด้านอิริยาบถของฟอลคอนที่นั่งคุกเข่าหน้าพระพุทธรูปสีทองขนาดใหญ่ และในด้านเครื่องสักการบูชาที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมดังกล่าว นอกเหนือจากการนำเสนอพิธีกรรมทางพุทธศาสนาแล้ว การที่ผู้แต่งบรรยายความ “ความมึนเมา” และ “สีทอง” ของพระพุทธรูป ยังเป็นการสร้างภาพแทนที่เน้นความตระการตาแบบตะวันออก (Oriental Splendor) นอกจากนี้การบรรยายถึงสัมผัส ชมแป้งแก้ว และรูป เป็นการบรรยาย “รายละเอียดเชิงวัตถุ” (Material Details) อย่างยิบย่อยในพิธีกรรม ซึ่งเป็นลักษณะการเขียนแบบบุรพคตินิยมที่เน้นการสร้างภาพลักษณ์ความ “แปลกถิ่น” (Exoticism) ผ่านสิ่งของที่ดูเป็น “ตะวันออก” ในสายตาผู้อ่านภาษาฝรั่งเศส ทั้งนี้ผู้แต่งยังได้สอดแทรกการนำเสนอคติความเชื่อทางพุทธศาสนาในด้านอื่นๆ ไว้ในตัวบทด้วย ดังปรากฏในตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 11

Cherchez à acquérir du mérite en faisant le bien. Nous essayons tous de nous réincarner en un être meilleur. (Claire Keefe-Fox, 1998, p. 61) จงพยายามสะสมบุญและทำความดี พวกเราทุกคนเพียรพยายามเพื่อที่จะได้เกิดใหม่ในชาติที่ดีกว่า (กล้วยไม้ แก้วสนธิ, 2546, หน้า 74)

ตัวบทข้างต้นแสดงให้เห็นการนำเสนอความเชื่อเรื่องการทำบุญ การทำความดี และความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดซึ่งเป็นความเชื่อตามหลักพุทธศาสนา ผู้แต่งถ่ายทอดหลักความเชื่อดังกล่าวผ่านบทสนทนาของตัวละครชาวตะวันตกกับชาวสยาม

4.3 ค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณี

นอกเหนือจากการนำเสนอภาพแทนด้านลักษณะทางกายภาพและภูมิศาสตร์ ตลอดจนความเชื่อและศาสนาดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้แต่งยังได้นำเสนอภาพแทนของค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวสยามในสมัยอยุธยาอีกด้วย ค่านิยมประการหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในตัวบทบรรยายและบทสนทนาของตัวละคร ได้แก่ ธรรมเนียมการย้อมฟันให้มีสีดำ ซึ่งเป็นชนบปฏิบัติที่แพร่หลายในหมู่ชาวสยาม ธรรมเนียมดังกล่าวได้ปรากฏอย่างเด่นชัดในบันทึกการเดินทางของนักเดินทางชาวฝรั่งเศสในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 ดังที่ปรากฏในบันทึกการเดินทางของซิมง เดอ ลาลูแบร์ (Simon de La Loubère) เรื่อง *Du Royaume de Siam* (ค.ศ. 1691)

ตัวอย่างที่ 12

Cette couleur est un signe de grande beauté et leur coûte beaucoup d'efforts, de soin et de poussière de riz carbonisé pour obtenir un noir aussi brillant. C'est le signe d'une bonne éducation et de l'appartenance à une maison riche. » (Claire Keefe-Fox, 1998, p. 54) สีนี้เป็นลักษณะของหญิงงามพวกหล่อนสู้อุตส่าห์พยายามขัดด้วยผงข้าวไหม้ถึงจะได้สีดำเป็นมันอย่างนี้ นี่เป็นสัญลักษณ์ของบ้านคนมั่งคั่ง มีการอบรมที่ดี (กล้วยไม้ แก้วสนธิ, 2546, หน้า 65)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้แต่งได้นำเสนอการย้อมฟันสีดำของชาวสยามผ่านบทสนทนาของตัวละครชาวอังกฤษจอร์จ ไวต์ ผู้ทำหน้าที่อธิบายให้ตัวละครพอลคอนซึ่งเพิ่งเดินทางมาถึงสยาม โดยนำเสนอ 3 ประเด็นหลัก ดังนี้ ความหมายของการย้อมสีฟันดำในฐานะเครื่องหมายแสดงความงามของสตรี กรรมวิธีในการย้อมฟันให้มีสีดำ และนัยทางสังคมของธรรมเนียมปฏิบัติดังกล่าวในฐานะสัญลักษณ์บ่งชี้สถานะทางสังคมและการได้รับการอบรมสั่งสอนที่ดี การที่ผู้แต่งเลือกหยิบยกประเด็น “ฟันดำ” มาเล่า นั่น เป็นการเน้นย้ำความ “แปลกประหลาด” (Oddity) ในสายตาชาวตะวันตก เพราะในวัฒนธรรมยุโรปการมีฟันสีขาวคือเครื่องหมายของสุขภาพและความงาม การที่จอร์จ ไวต์ ต้องเป็นผู้อธิบายให้พอลคอนฟัง แสดงให้เห็นว่าธรรมเนียมนี้ “ไม่เป็นเหตุเป็นผล” (Irrational) ในสายตาของคนขาว จนต้องมีการแปลความหมายเชิงสังคมกำกับไว้ ทั้งนี้จากที่ตัวละครจอร์จ ไวต์ อธิบายว่าการย้อมฟันดำเป็นสัญลักษณ์ของบ้านคนมั่งคั่งและได้รับการอบรมที่ดีสำหรับชาวสยาม แสดงให้เห็นความพยายามในการ “จัดหมวดหมู่” (Classifying) คนตะวันออกผ่านเครื่องหมายภายนอก เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจและควบคุมในเชิงความคิด

จากตัวอย่างที่ได้นำเสนอทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่านวนิยายอิงประวัติศาสตร์ภาษาฝรั่งเศสเรื่อง *Le Ministre des moussons* ซึ่งใช้สยามเป็นฉากหลักในการดำเนินเรื่อง ปรากฏภาพแทนของสยามในประเด็นหลักต่างๆ ดังนี้ ลักษณะทางกายภาพและภูมิศาสตร์ ความเชื่อและศาสนา และค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณี ภาพแทนเหล่านี้ถูกนำเสนอผ่านบทบรรยายและบทสนทนาของตัวละคร โดยเฉพาะตัวละครชาวตะวันตกเป็นสำคัญ ทั้งตัวละครที่มีตัวตนปรากฏในประวัติศาสตร์และตัวละครสมมติ จึงสรุปได้ว่าภาพแทนของสยามที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้เป็น การนำเสนอผ่านมุมมองของชาวตะวันตกอย่างเด่นชัด

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยพบว่าบางส่วนของงานวิจัยเรื่องนี้มีคุณสมบัติคล้อยกับงานของ พันธุ์จิต ดวงจันทร์ (2559) เรื่อง *สังคมไทยและชาวสยามในมุมมองของชาวฝรั่งเศสจากหนังสือประวัติศาสตร์ธรรมชาติและเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม* ของ นิโกลาส์ แซร์แวงส โดยในงานของพันธุ์จิต ดวงจันทร์ ศึกษาและวิเคราะห์สยามในบันทึกการเดินทางในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ของชาวฝรั่งเศส นิโกลาส์ แซร์แวงส อย่างไรก็ตามในขณะที่งานของ พันธุ์จิต ดวงจันทร์ มุ่งวิเคราะห์ผ่านเอกสารชั้นต้นเชิงประวัติศาสตร์ แต่จากศึกษาภาพแทนของสยามที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *Le Ministre des moussons* เป็นการศึกษาภาพแทนจากนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ภาษาฝรั่งเศสที่ผู้แต่งได้อ้างอิงบันทึกการเดินทางของชาวฝรั่งเศสที่เดินทางมาสยามในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 มาเป็นข้อมูลประกอบในการประพันธ์นวนิยาย

จากการศึกษาภาพแทนของสยามในนวนิยายเรื่อง *Le Ministre des moussons* พบประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงการคงอยู่ของวาทกรรมชุดความรู้เกี่ยวกับตะวันออกในวรรณกรรมร่วมสมัยอย่างน่าสนใจ แม้นวนิยายเรื่องนี้จะประพันธ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1998 แต่ภาพแทนของสยามที่ปรากฏยังคงเดินตามรอยบันทึกการเดินทางของชาวฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 17 อย่างเหนียวแน่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดบูรพคตินิยม (Orientalism) ของเอ็ดเวิร์ด ซาอิด ที่ชี้ให้เห็นว่าโลกตะวันตกมักมีภาพจำเกี่ยวกับตะวันออกในฐานะดินแดนที่ “แช่แข็ง” (Frozen) อยู่ในอดีต การที่ผู้แต่งเลือกบรรยายลักษณะกายภาพของสยามผ่านมุมมองความแปลกถิ่น (Exotism) เช่น ผลไม้ที่ไม่รู้จัก หรือหน้าบ้านของวัดวาอาราม ตลอดจนความประหลาดใจต่อความยิ่งใหญ่ของเมืองหลวงของสยาม ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่ให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่เป็นการผลิตซ้ำภาพแทนที่เน้นย้ำ “ความเป็นอื่น” (Othering) เพื่อตอบสนองจินตนาการของผู้อ่านชาวตะวันตกที่โหยหาความตระการตาจากดินแดนอันห่างไกล

กลวิธีการนำเสนอที่กำหนดให้ตัวละครชาวตะวันตกเป็นผู้กุมอำนาจในการนิยามความหมายของค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณีของสยาม การเปรียบเทียบอยุธยากับเวนิสหรือการวัดความงามของสนามหญ้าในพระราชวังโดยใช้มาตรฐานอังกฤษเป็นบรรทัดฐาน แสดงให้เห็นถึงกระบวนการ “ทำให้เป็นบ้าน” (Domestication) เพื่อสร้างความเข้าใจผ่านกรอบอ้างอิงที่ตนคุ้นเคย ซึ่งมักนำไปสู่การบดบังอัตลักษณ์ที่แท้จริงของท้องถิ่น นอกจากนี้ การที่ชาวสยามในเรื่องมีบทบาทเป็นเพียง “ผู้ถูกมอง” และต้องรอรับการอธิบายความหมายของค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเองผ่านมุมมองของคนนอก เช่น การย้อมฟันดำ ยิ่งสะท้อนถึงสัมพันธเชิงอำนาจที่คนตะวันตกถือครองความรู้ (Monopoly of

Knowledge) เหนือชาวตะวันออก ซึ่งช่วยขยายผลการศึกษาของพันธิจิต ดวงจันทร์ (2559) ที่เคยวิเคราะห์ไว้ในเชิงประวัติศาสตร์ ให้เห็นมิติทางวรรณกรรมที่ลุ่มลึกขึ้น จะเห็นได้ว่า นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องแต่งเพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่สำคัญในการตอกย้ำภาพจำและทัศนคติแบบบูรพคตินิยมให้คงอยู่สืบไปในโลกยุคปัจจุบัน

6. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมผ่านการวิเคราะห์เปรียบเทียบภาพแทนของสยามที่ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ภาษาฝรั่งเศส เรื่องอื่นๆที่ใช้สยามเป็นฉากในการดำเนินเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนวนิยายที่มีเนื้อหาครอบคลุมช่วงเวลาเดียวกันคือปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 หรือการศึกษาเปรียบเทียบภาพแทนของตัวละครตะวันตกคอนสแตนติน ฟอลคอน ระหว่างนักเขียนชายและนักเขียนหญิง หรือการเปรียบเทียบภาพแทนสยามในนวนิยายฝรั่งเศสกับนวนิยายไทยที่เขียนถึงยุคสมัยเดียวกัน เพื่อให้เห็นความแตกต่างของมุมมองจาก “คนใน” (Insider) และ “คนนอก” (Outsider) ทั้งนี้การศึกษาเปรียบเทียบดังกล่าวยังจะช่วยให้เห็นภาพแทนสยามได้หลากหลายมุมมองมากยิ่งขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

งานวิจัยเรื่องนี้ได้ขยายองค์ความรู้ทางวิชาการ กล่าวคือจากการศึกษาภาพแทนของสยามผ่านบันทึกการเดินทางของชาวฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ผู้วิจัยศึกษาภาพแทนของสยามที่ปรากฏในตัวบทวรรณกรรมประเภทนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ภาษาฝรั่งเศสที่ใช้สยามเป็นฉากหลักในการดำเนินเรื่อง การค้นพบครั้งนี้ช่วยให้เข้าใจ “กลไก” ของการสร้างภาพแทนในตัวบทวรรณกรรม สร้างความเข้าใจว่างานวรรณกรรมร่วมสมัยทำงานร่วมกับข้อมูลประวัติศาสตร์อย่างไรในการผลิตข้อคิดทางวัฒนธรรม ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้เป็นตัวอย่างของการบูรณาการระหว่าง วรรณคดีวิจารณ์ (Literary Criticism) และประวัติศาสตร์ ซึ่งช่วยให้เห็นภาพรวมของความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศสในมิติที่ลึกซึ้งกว่าข้อเท็จจริงทางตัวเลขหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- คีฟ-ฟอกซ์, แคลร์. (2546). *ฟอลคอนแห่งอยุธยา* (กล้วยไม้ แก้วสนธิ, ผู้แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์. (ปีพิมพ์ต้นฉบับ 1998)
- นพพร ประชากุล. (2552). *ยอกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 2 ว่าด้วยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: อ่านและวิภาษา.
- ปรีดี พิศุภมิตติ. (2556). ประวัติศาสตร์ไทยในนวนิยายของนักเขียนสตรีฝรั่งเศส: ฟอลคอนแห่งอยุธยา และตากสินมหาราชชาตินักรบ. ใน นัทนัย ประสานนาม (บก.), *พิพิธวรรณวรรณ: ความทรงจำและสยาม-ไทยศึกษา* (น. 191-211). กรุงเทพฯ: ภาควิชาวรรณคดี และกรรมการฝ่ายวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ร่วมกับสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์.
- พันธ์จิต ดวงจันทร์. (2559). สังคมไทยและชาวสยามในมุมมองของชาวฝรั่งเศสจากหนังสือประวัติศาสตร์ธรรมชาติและเมืองแห่งราชอาณาจักรสยามของนิโกลาส์ แซร์แวงส. *วารสารสมาคมครูภาษาฝรั่งเศสแห่งประเทศไทย*, 39(132), 114-129.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2551). บทบรรณาธิการ: วาทกรรม ภาพแทน และอัตลักษณ์. *วารสารอักษรศาสตร์*, 37, 1-15.

- Dew, N. (2009). *Orientalism in Louis XIV's France*. Oxford University Press.
- Garnier, D. (2004). *Ayutthaya: Venice of the East*. Bangkok: River Books.
- Keefe-Fox, C. (1998). *Le Ministre des moussons*. Paris: Plon.
- Martino, P. (1906). *L'Orient dans la littérature française au XVIIe siècle et au XVIIIe siècle*. Paris: Hachette.
- Moura, J-M. (1992). *Lire l'exotisme*. Paris: Dunod.
- Requemora, S. (2002). L'Espace dans la littérature de voyages, *Études littéraires*, 34(1-2).
- Robert, P. (2011). *Le Petit Robert ; Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. Dictionnaires Le Robert.